

Vienalaista kaupankäyntiä Pohjois-Suomessa autonomian ajan lopulla

Juhlaesitelmä, jonka FM Hannu Heinänen piti Karjalan Sivistysseuran heimojuhlassa Kuhmossa 7.4.2002

Toimeentulo Vienassa oli 1800-luvun lopulla niukkaa. Yhdistelmätalous ei elättänyt riittävästi: maanviljely oli liian pientä, karjanhoito vielä vähäistä ja maanomistusolot olivat kehittymättömät sekä pyyntielinkeinojen merkitys oli laskemassa. Myös voimakas väestönkasvu lisäsi painetta lähteä liikkeelle. Tällöin katseet suunnattiin Suomen suuntaan ja siellä harjoitettavaan laukkukauppaan, olihan se tunnetuin ja tärkein kulkukaupan muoto.

Laukkukaupalle lähdettiin lähinnä Vienan Karjalasta. Liikkeellä olivat erityisesti alueen läntisimmät kylät. Myyntipiirit vakiintuivat kunkin Vienan Karjalan kylän ja jopa sukujen osalta ilmeisesti 1800-luvulla. Kaupankäynti nojautui liittoihin, joilla tarkoitettiin yhtymään kuuluvien henkilöiden kokoontumispaikkaa ja sopimusta kauppatavoista. Kiertoalueella liikuttii yleensä jalkaisin, mutta 1900-luvun vaihteeseen mennessä kulkukauppa oli pitkälti jo rekikauppaa. Silti varattomimmat liikkuiivat kelkan kanssa tai kantoivat selässään pitkää nahkaista laukkua loppuun saakka.

Laittomuudestaan huolimatta laukkukauppa oli varsinkin syrjäseuduille tarpeellinen, sillä maakauppaverkosto levittäytyi pohjoiseen hitaammin kuin eteläiseen Suomeen, ja liikenneyhteydet olivat pitkään kehittymättömät. Myös osuuskaupat tulivat varsin myöhään. Erityisesti Pohjois-Suomen syrjäseutujen kylissä, yksinäisissä salotaloissa ja syrjäisissä torpissa laukkukauppiaita odotettiin. Utisten ja kuulumisten lisäksi näillä oli mukanaan monenlaista kangastavaraa ja jokapäiväisessä elämässä ja toimeentulossa tarvittavaa kappale- sekä rihkamatavaraa. Kulkukauppatavaroiden myynnin ohella osa laukkukauppiaista harjoitti vaihtokauppaa. Tavaraa vaihdettiin mielellään oravan-, karpän-, jäniksen- ja vasikannahkoihin sekä hevosen- ja lehmänhantäjouhiin.

Väestö suhtautui laukkukauppiaisiin varsin myönteisesti, enakkoluulottomasti ja vapaasti. Tosin kaikki eivät luottaneet kaupankäynnin yhteydessä heidän puheisiinsa. Monet suojelivat laukkukauppiaita viranomaisilta. Yleinen suhtautuminen laukkukauppiaisiin etelässä muuttui kenraalikuvernööri Bobrikovin venäläistämisyksinä (1898–1904), mutta pohjoisempina asenne säilyi samanlaisena kuin ennenkin. Tilannetta helpotti se, että monet laukkukauppiaat olivat entuudestaan tuttuja, sillä rajan molemmin puolin vierailtiin toistensa luona kylässä. Sen sijaan tilapäisiä ja muita liikkuvia kulkukauppiaita vieroksuttiin yleisesti.

Laukkukaupan kukoistuksen aikaa kesti 1870-luvulle saakka, jolloin se vähentyi pariksimyönteiseksi vuodeksi. Kun maakauppoja perustettiin entistä enemmän, laukkukaupat siirtyivät sivumalle. Myös laukkukauppioiden keskinäinen kilpailu oli omiaan vähentämään ansiomahdollisuuksia. Kaupankäynti oli kuitenkin 1900-luvun vaihteessa välttämätön ansiohaara vienankarjalaisille. Tuolloin laukkukauppa saavutti uuden lyhyen kukoistusajan, mutta se alkoi laantua jo ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Laukkukauppiasta maakauppiaksi

Vuoden 1879 elinkeinoasetuksen jälkeen vienalaisilla oli mahdollisuus päästä entistä helpommin maakauppiaksi. Asetus rakentui täyden elinkeinovapauden pohjalle. Maakauppialta ei ehdoissa enää edellytetty äidinkielen kirjoittamistaitoa eikä lasku- ja kirjoituskyykyä. Hänen tuli kuitenkin nauttia kansalaisluottamusta ja olla oikeutettu hallitsemaan itseään ja omaisuuttaan.

Miten vienalaiset ottivat asetuksen vastaan? Vuoden 1879 elinkeinoasetuksen jälkeen Vienasta saapui Pohjois-Suomeen väkeä maakauppiaksi seuraavasti:

Taulukko 1. Vienalaiset maakauppiat Pohjois-Suomessa vuosina 1880–1917.

Kihlakunta	Kauppoja	Kauppiaita
Oulu	14	8
Salo	8	6
Haapajärvi	7	7
Kajaani	8	9
Kemi	22	19
Lappi	6	4
Yhteensä	65	55

On todennäköistä, että taulukosta puuttuu jonkin verran maakauppoja, sillä kaikki eivät tehneet elinkeinoilmoitusta. Luvussa on mukana myös puolentusinaa edellisellä vuosikymmenellä perustettua pää- tai sivuliikettä, jotka vielä toimivat. Maakauppoja perustettiin lähinnä sinne, missä liikenneyhteydet eivät olleet erityisen kehittyneet eikä suomalaisia maakauppoja ollut lähellä kilpailemassa asiakkaista. Monet maakaupan perustaneista olivat entisiä laukkukauppiaita, jotka jäivät entisille myyntialueilleen. Taulukossa kauppojen ja kauppiaiden lukumäärän erilaisuus johtuu siitä, että samalla kauppialla saattoi olla useita eri liikkeitä tai liikkeellä oli useampia omistajia. Paikkakunnittain tarkasteltuna vienalaisia maakauppiaita oli eniten Rovaniemellä ja Kuusamos- sa.

Millaiset olivat ensimmäiset kymmenen vuotta asetuksen antamisen jälkeen? Asiaa voidaan havainnollistaa seuraavasti:

Kauppias	Perustamispaikka	Ajan-kohta
Stepan Jakovlev	Puolangan kirkonkylä	1881
Potap Afanasjev	Kärsämäen Saviselkä	1881
Leontej Tichanov	Kemijärven Alakylä	1881
"	Sodankylä	1881
"	Inari	1881
Feodor Potapov	Muhoksen pitäjän Muhoksen kylä	1883
Aleksi Pällijev	Ylitornion Nuottarannan kylä	1883
Ivan Mitrofanov	Oulainen	1884
"	Ylivieska	1888
Aksentij Sergejev	Paltamon Melalahden kylä	1889
"	Sotkamon kirkonkylä	1889

Vienalaisten liikkeellelähtö oli varsin verkkaista ja maltillista, sillä 1880-luvulla uusia maakauppoja perustettiin verrattain vähän. Tuolloin seitsemän kauppiasta avasi liikepuodin tai -puotejaan eri puolille Oulun läänin. Ne olivat Tichanovin, Mitrofanovin ja Sergejevin kauppoja lukuun ottamatta pääliikkeitä. On merkittävää, ettei Oulun radan valmistuminen vetänyt vienalaisia radan varteen. Siellä olikin varsin runsaasti suomalaisia maakauppiaita. Vuoden 1890 päättyessä vienalaisten maakauppioiden osuus koko Oulun läänin maakauppiasta oli vajaa kahdeksan prosenttia.

Vaikka 1890-luvulla maakauppojen määrä Pohjois-Suomessa lisääntyi selkeästi, rajantakaiset olivat varsin hiljaa. Ainoastaan Kajaanin ja Haapajärven kihlakunnissa avattiin muutamia uusia kauppoja. 1900-luvun ensimmäinen vuosikymmen ja seuraavan alkua oli maakauppojen luvattua aikaa. Varsinkin Kemin ja Kajaanin kihlakunnassa, mutta jonkin verran myös Oulun kihlakunnan itäisissä osissa perustettiin maakauppoja. Niinpä Pällijevit, Sergejevit, Ipatovit ja Afanasjevit tulivat monille tutuiksi. Lapissa oli hiljaisempaa, mutta siitä omalta osaltaan huolehtivat Konsta Remsujevin laukkukauppiat ja pohjoisosien yhteydet Norjaan. Uusiin maakauppojen aika alkoi kuitenkin olla auttamatta ohi eteläisemmissä kihlakunnissa: Salon ja 1900-luvun puolella myös Haapajärven kihlakunnassa. Vuonna 1910 vienalaisia maakauppiaita kaikista Oulun läänin kauppiasta oli runsaat kuusi prosenttia.

Kauppiat olivat uskollisia kotipaikkakunnalleen. Kauppa tai

Karjalan Sivistysseura ry:n toimintasuunnitelma 2002

Sääntöjen uudistus aloitettiin vuonna 2001. Uudet säännöt saatetaan voimaan vuoden 2002 aikana. Patentti- ja rekisterihallituksen ennakkoon tarkastamat säännöt esitetään vuosikokouksessa hyväksyttäväksi. Säännöt on hyväksyttävä kahden kolmasosan enemmistöllä (2/3) kahdessa seuran kokouksessa ennen kuin Patentti- ja rekisterihallitus voi vahvistaa ne. Tästä syystä järjestetään ylimääräinen seuran kokous, mikäli vuosikokous hyväksyy sääntöehdotuksen.

Seuran arkistojen ja kirjaston luettelointia jatketaan.

Kannustetaan ja tuetaan seuran piirissä toimivien alaosastojen toimintaa sekä uusien perustamista.

Pyritään tehostamaan jäsenhankintaa.

Tuetaan karjalaista kulttuuriryötä ja -toimintaa sekä kyykän peluuta Karjalan tasavallassa.

Tuetaan apurahoin sukujuuriltaan itä- ja rajakarjalaisia opiskelijoita.

Tuetaan itäkarjalaisten historiaan liittyvää tutkimustyötä.

Yhteistyö Venäjällä toimivien yhteisöjen kanssa

Kehitetään yhteistyötä Venäjällä toimivien karjalaisten kulttuurijärjestöjen kuten Karjalan Rahvahan Liiton, Vepsän kulttuuriseuran, Tverin karjalaisten kulttuuriautonomian kanssa sekä muiden yhteisöjen kuten oppilaitosten ja kulttuurilaitosten kanssa.

Myönnetään apurahoja karjalaisen kulttuuriperinteen säilyttämiseksi Karjalan tasavallassa.

Tuetaan avustuksin Karjalan tasavallassa kansallisilla kielillä julkaistavia lehtiä Oma Mua ja Vienen Karjala niiden levikin edistämiseksi ja vapaakappaleiden postittamiseksi.

kauppapuoti saattoi sijaita koko toiminnan ajan samoissa tiloissa. Muutamat kauppiat vaihtoivat kaupan pitopaikkaa saman kylän sisällä. Paikkakuntaa vaihdettaessa liike perustettiin yleensä lähiympäristöön. Aiemmin mainittu Potap Afanasjev tavataan kauppiana Haapaveden Vajuksen kylässä vuonna 1890. Ylä-Kainuu koki menetyksen, kun puolankalainen Stepan Jakovlev lakkautti liikkeensä vuoden 1891 lopussa ja ilmoitti seuraavan vuoden helmikuussa avanneensa uuden liikkeen Taivalkosken pitäjän kirkonkylässä. Kittilässä Vasili Pällijev siirsi kauppansa Kittilän kylästä Sirkan kylään vuonna 1908. Paavolan pitäjän Ruukin kylään vuonna 1909 kauppansa perustanut Antti Rettijev lakkautti liikkeensä jo vuoden päästä ja siirtyi kauppiaksi Tyrnävälle Tyrnävän kylään. Todelliseksi kiertäjäksi osoittautui Simo Mitrofanov, joka perusti liikkeen vuonna 1899 Alavieskaan. Sieltä hän siirtyi Muhokselle 1909 ja edelleen Oulujoelle. Vuonna 1913 Mitrofanov tavattiin Iissä kauppiana.

Jos liike lakkautettiin, se tapahtui lähes poikkeuksetta oma-toimisesti. Kannattamattomuuden ohella sukupolven vaihdokset ja liikkeiden myymiset kaupanhoitajina toimineille heimoveljille näkyivät viranomaisten papereissa. Konkursseiltakaan ei kokonaan vältytty. Sievistä ilmoitettiin vuonna 1890, että T. Lipkin oli tehnyt konkurssin. Tunnetuin konkurssi oli kuitenkin Tichanovin kauppahuoneen kaatuminen Rovaniemellä vuonna 1901. Nivalan Maliskylässä Nikita Feodorovin kohdalle kohtalon kova käsi osui vuoden 1913 lopussa. Kajaanissa pääliikettään pitäneellä Timofei Sergejevillä oli Säräisniemen Vuolijoen kylässä sivukauppa, joka meni nurin vuoden 1907 päättyessä. Traagisimman kohtalon koki Tervolan Koivun kylässä Jaakko Semenov, joka murhattiin 1910. Yhtä kolkosti kävi Simon Asemalla Ivan Gavriloville vuosien 1912–1913 tienoilla.

Maakauppiasta tukkukauppiaksi

Ensimmäisenä vienalaisena tukkukauppiana Pohjois-Suomen alueella voidaan pitää Ivan Mitrofanovia, jolla oli Laihialla liike. Se oli täydellinen sekatarvakauppa, jossa myytiin varsinkin jauhoja, tupakkaa ja köysiä. Liike oli myös mitä suurimmassa määrin

Tuetaan avustuksin karjalankieltä ja sen opetusta, karjalaista kulttuuria käsittelevien kirjojen ja kansallisten oppikirjojen julkaisemista Karjalan tasavallassa.

Tuetaan kansallisten kielten oppimateriaalien hankkimista Petroskoissa toimivaan Suomalais-ugrilaiseen kouluun.

Palkitaan kansallisten kielten opinnoissa menestyneitä koululaisia.

Julkaisu- ja arkistointi

Julkaistaan edelleen Karjalan Heimo -lehteä, jonka vapaakappaleita lähetetään kouluihin, kirjastoihin ja vaikutusvaltaisille henkilöille Karjalan tasavallassa.

Karjalan Vartia -lehden näköispainos julkaistaan ennen Tie Vienen -symposiumia syksyllä 2002.

Talous ja apurahat

Seuran taloutta hoidetaan siten, että seura toimii edelleen terveellä taloudellisella pohjalla. Velkoja ei ole eikä niitä oteta. Tarkeimmat tiedot selviävät tuloslaskelmasta ja taseesta.

Jaetaan apurahoja yhdessä Säätiö Väinölän kanssa seuran rahastojen sääntöjen mukaisesti.

Otetaan vastaan mahdollisia lahjoituksia ja testamentteja, joilla kartutetaan rahastoja.

Vuosikokous, heimojuhla ja muut tapahtumat

Perustetaan paikallistoimikunta valmistelemaan vuoden 2003 vuosikokousta ja heimojuhlaa pidettäväksi Helsingissä 5.–6.4.2003

Osallistutaan karjalaisiin kulttuuri- ja muihin tapahtumiin sekä Karjalan Rahvahan Liiton tilaisuuksiin ja praasniekkoihin.

tukkukauppa, jonka vakituksina asiakkaina olivat Mitrojen tavoin Suomeen asettuneet vienankarjalaiset kauppiat. Tukkupuolen artikkeleina toiminimi Mitrofanovilla oli kankaat ja turkikset. Ivan Mitrofanov johti toimintaa Pietarista käsin aina vuoteen 1893, jolloin hän palasi Suomeen. Tuolloin Mitro saattoi jälleen kiinnittää suurempaa huomiota Pohjanmaalla oleviin liikkeisiinsä niin, että vuoteen 1895 mennessä hän oli perustanut yhteensä kymmenen liikettä, jotka toimivat vaihtelevia aikoja, useimmat kuitenkin yli kymmenen vuotta. Sen lisäksi Ivan ja hänen poikansa Aleksii Mitrofanov organisoivat laajan reppureiden toiminnan, johon kuului ainakin 40 laukkuria. Heidän toiminta-alueenaan oli koko Pohjanmaa.

Vuoden 1904 alussa liike siirrettiin Jyväskylään. Toiminimi jatkoi tuolloin puhtaasti kangastavaroiden tukku- ja vähittäiskauppana. Erikoisartikkeleina olivat erilaiset nahat ja turkikset, joita liike osti ja myi. Ostajapiiriä oli lähinnä Keski-Suomi, mutta yhä edelleen Aleksei Mitro myi myös vanhalle kauppa-alueelleen Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle sekä Peräpohjolaan. Pohjanmaalla Mitron ostajat olivat lähinnä vienankarjalaisia paikalliskauppiaita. Monet heistä olivat Mitrofanovin sivuliikkeiden entisiä kauppaharjoittajia, nyt niiden omistajia. Heidän joukossaan oli Oulaisissa A. E. Andronov. Peräpohjolassa asiakkaina olivat varsinkin vienalaiset Iisak Afanasjev Kemissä ja Ivan Afanasjev Rovaniemellä.

Erityisesti Rovaniemen mutta myös Kittilän maakauppiat hankkivat 1800-luvun lopusta lähtien kauppatavaransa suoraan koti- ja ulkomaisilta tuottajilta. Ensimmäinen laajemmin tuontia harjoittanut kauppias oli Leontej Tichanov Rovaniemeltä. Hän kävi joka syksy kauppamatkoilla Pietarissa. Tichanovin kerrotaan aikanaan olleen suurin maalaistavaran ostaja, joka osti sekä lihat että nahat melkein yksin. Porontaljat ja linnut hän myi lähinnä Ruotsiin, sillä ainoastaan kahtena vuotena ne myytiin Pietariin. Nahat menivät pietarilaiselle Miininin ja Bogdanovin liikkeille. Poronpaistit Tichanov savusti ja myi sekä koti- että ulkomaille. Myös suurin osa voista joutui Tichanovin makasiineihin.

Suotuisasti käynnistynyt liiketoiminta muotoutui kolmeen osalueseen: vähittäismyyntiin, tukkukauppaan ja tukkipuukauppaan. Tukkipuun osto liittyi suoranaisesti Tichanovin sahaustoimintaan, sillä hän osti Sinetän sahan vuonna 1889. Tavaravarastosta Rovaniemeltä löytyi noin 400 erilaista artikkelia arkipäivän tavaroista konjakkiiin ja pietarilaisiin muotivaatteisiin saakka. Konjakki os-

tehtiin suoraan Ranskasta, josta sitä toimitti bordeauxlainen Donald & Cie. Tukkukauppamaista liiketoimintaa Tichanovilla oli myös Arkangelin kuvernementtiin, josta hän toi runsaasti tavaraa kuten myös Pietarista. Tichanov teki joka syksy liikematkan Pietariin. Tuotteita hankittiin myös Pohjois-Saksasta. Kotimaassa tärkeimmät liikekumppanit löytyivät Helsingistä, Turusta ja erityisesti Vaasasta. Kun Tichanov kuoli keväällä 1892, Peräpohjolan varakain kauppahuone oli vasta laajenemassa kohti suurempia investointeja. Vuonna 1901 Tichanovin kauppahuone kuitenkin ajautui konkurssiin saamattomien velkasuoritusten vuoksi.

Rovaniemen seudulla asui muitakin omiensa tukkukauppiaita ja muutenkin huomattavia liikemiehiä. Todennäköisesti Karjalan miesten laaja Lapin-kauppa oli suureksi osaksi Rovaniemen Sinetässä asuneen K. L. Remsujevin ansiota. Tämä välitti tavarat parillekymmenelle vienankarjalaiselle kulkumiehelle, jotka kiersivät hevospeleillä Pohjois-Suomea Taka-Lappia myöten. Samanaikaisesti he ostivat lapintavaroita, lähinnä turkkia. Tämän vuoksi hänen tavarankulutuksensa oli huomattavan suuri. Esimerkiksi vuoden 1906 markkinoiden alla Remsujev osti Sinettäan matkustaneelta Frithoff Tikanojalta tavaraa 43 000 markan arvosta, joka tuohon aikaan oli iso raha. Huomattavien puuvilla-, trikoo- ja rihkamamäärien lisäksi päätettiin tulevaa syksyä varten 85:n sarkapakan kaupat.

Oululaiset tukkukauppiat houkuttelivat uhtualaista Paavo Afanasjevia avaamaan liikkeen Koillismaalle, Kuusamoon. Paikkakunnalla hän kävi kauppaan ilmeisesti vuodesta 1897 lähtien. Kauppiasura alkoi virallisesti 1900-luvun vaihteessa. Kaupanhoidtajana toimi hänen veljensä Feodor Semjonov Afanasjev. Kuusamon liike keskittyi lähinnä paikalliseen kaupankäyntiin, mutta toimi samanaikaisesti karjalaisten tukkukauppana. Paavo Afanasjev liikkui aika ajoin Kuusamossa, koska uhtulaiset tilasivat häneltä tällaista tavaraa. Kun hän vakinaisesti asettui Kuusamoon vuonna 1907, kaupankäynti suuntautui entistä voimakkaammin Vienan Karjalaan. Kauppa-alue ulottui Vienanmeren rannikoille saakka. Tavaransa Afanasjev hankki aina Etelä-Suomesta saakka.

Puolangalle asettuneen Stepan Jakovlevin kauppa menestyi hyvin. Kaupankäynti oli suurelta osin vaihtokauppaa. Kunnassa oli tuohon aikaan vielä useita ammattimetsästäjiä. Vienasta tuli jääsiikaa ja lohta, riistaa ja nahkoja kuorma kuorman perään. Oulun radan valmistuttua (1886) tuotiin kaikki raskas tavara Oulusta ja paluukuormina lähetettiin aittoihin kertynyt metsän ja veden vilja Ouluun Montinille. Kun arvoturkkia kertyi huomattavampi määrä, teki Stepan Jakovlev yhdessä vanhemman poikansa kanssa liikematkoja aina Pietariin saakka. Kauppa oli tuohon aikaan vielä hyvin kausiluontoista; kesällä hiljaista, mutta keväällä vella oli vilkasta liikettä.

Jakovlevin asiakaspiiri asui laajalla alueella. Vienan Karjalan rajapitäjien lisäksi siihen kuului osia Kuusamon ja Suomussalmen kunnista. Erikoisena artikkelina olivat simpukan helmet, joita löytyi useasta lijokeen laskevasta purosta. Kun helmiä kertyi suurehko määrä, Stepan kävi Tukholmassa vaihtamassa ne käypään valuuttaan. Kun lijokeen tuotiin piisameita, simpukat katosivat niiden suihin. Jäljelle jäi vain suuret kasat simpukan kuoria jokien rantamille. Taivalkosken kirkonkylään hänelle valmistui oma toimitalo vuonna 1894. Apunaan Stefan Jakovlevilla oli liikkeensä hoidossa kaksi poikaansa: Nikolai ja Mikko. Vuonna 1908 hän myi liikkeensä pojillessa.

Kajaani oli koko olemassaolonsa ajan ollut vienankarjalaisten, varsinkin Uhtuan ja Vuokkiniemen kauppiaiden tärkeä etappi. Rautatien valmistumisen (1904) jälkeen tavara tuli suoraan tehtaista rautatietä pitkin kauppiaille, jotka olivat muuttaneet Venäjän Karjalan puolelta. Näistä kaksi sukua menestyi kaupallisesti selvästi yli muiden: Sergejevit ja Ipatovit. Lokakuussa 1908 valmistui Ivan Sergejevälle uusi kauppatalo, joka oli ensimmäinen kaksikerroksinen ”liikepalatsi” Kajaanissa. Laukkukauppiaiden tuki-kohtana toimineessa kaupassa oli kolme osastoa: kangasosasto, lasi-, porsliini ja sekatavarakauppa ja rauta- ja väri-kauppa. Kajaanissa liikettä jo toisessa polvessa pitäneellä Sergejevillä oli etulyöntiasema karjalaiskauppaan, mutta hän sai vuonna 1908 kovan kilpailijan Kuhmossa maakauppaa pitäneestä Ivan A. Ipatovista. Kauppa toimi aluksi Mikko Kornilovin johdolla, mutta pian Ipatov siirtyi Kajaaniin ja ryhtyi luomaan liikeverkostoa. Vuonna 1915 Sergejev ja Ipatov olivat kaupungin suurituloisimmat kauppiat, samoilta lukemille pääsi vain apteekkarit F. W. Stenius. Vuonna 1917 Sergejev myi liiketalonsa erälle kuopiolaiselle yritykselle, joka kuitenkin toimi Kajaanin Osuuskaupan laskuun. Sergejev itse keskittyi talonmistukseen, joka tuotti varsin hyvin. - HH

Djoržan ja Valdain murrettua Kareliast'a paginataubua Tveristä ja Novgorodista

Viime vuoden lopulla ilmestyi Petroskoissa Kordelinin säätöön tuella filologian kandidaatti Aleksandra Punžinan tekstikokoelma Slušaju karel'skij govor – Kuundelen kareliast'a paginataubua. Aleksandra Punžina on syntyjään tverin-karjalainen kielentutkija, joka on aiemmin laatinut mm. Tverin karjalaismurteiden sanakirjan.

Uudessa tekstikokoelmaansa hän esittelee kahta Sisä-Venäjällä puhuttua ns. saarek-karjalaista murretta. Djoržan eli Zubtsovin murre on tverin-karjalaisista murteista eteläisintä, Valdain eli Novgorodin murretta taas on puhuttu Valdain ylängöllä, Tverin alueesta pohjoiseen. Valtaosa kokoelman murrenäytteistä on vuosina 1967–1971 nauhoitettuja djoržalaismurteita. Kirjan kausi-punavalkoinen kansi saattaa johtaa suomalaista harhaan, koska kirjan nimi on kirjoitettu siinä ainoastaan venäjäksi – kyseessä on kuitenkin karjalan kieltä meikäläisin aakkosin esittelevä teos.

Murrekokoelman tekstit täydentävät aiemmissä kokoelmissa käsitellyt aihepiirejä. Enimmäkseen muistellaan menneitä aikoja, kerrotaan miten ennen käytiin markkinoilla tai kirkossa, mitä töitä tehtiin, millaisia juhla vietettiin. Jutut liikkuvat lasten leikeistä mehiläisenhoitoon, ristiäisistä hautajaisiin. Haastattelijana on kirjan tekijä, kertojina kymmenen karjalaista naista. Kirja on rakennettu kertojittain, jolloin jokaisen kertojan persoonallinen puhetapa nousee esiin. Kunkin karjalankielisen jutun jäljessä on venäjännös, ja kirjan lopussa on vielä pieni karjalais-venäläinen sanasto.

Kadonneet murteet heräivät teksteissä eloon. Djoržan karjalaisia on jäljellä muutama kymmen, heimolaisia Valdailla ei sitäkään. Punžina nimittäin nauhoitti Markovon kylässä vuosina 1983 ja 1990 kolmen viimeisen Valdain karjalaisen puhetta, jota voimme nyt lukea tämän kirjan paritakymmeneltä sivulta. Salmilaisen kielentutkijan Juho Kujolan käydessä samoilla seuduilla kesällä 1910 nämä viimeiset kielentaitajat olivat pikkutyttöjä. Yksi heistä, Jekaterina Osipova, muistelee vuonna 1983, kuinka nuoret tytöt möivät keräämiään marjoja läheiselle maatilalle: ”emändä ottaw meil'dä marjoa | vavarnuo muššikoa | maksaw rahoa | a müö i road'i! || kežäl'l'ä imeñjassa jogainuo gošti äijä nuofil'istuo | l'inoista tuldi | kizatah luugalla | tüt't'öl'öil'ä hüvät skruutat | a meil'ä int'efesno kaččuo ičen-igäzie ||” (Emäntä ottaa meiltä marjoja, vadelmia ja mustikoita, antaa rahaa maksuksi, ja kylläpä olemme iloisia! Kesällä maatilalla kävi aina paljon nuorisoa, tulivat kaupungeista. Kisailevat niityllä, tytöillä on kauniit vaatteet, ja meistä on hauska katsella ikätovereitamme.)

LEENA JOKI

Kulttuurirahaston apurahoja

Suomen kulttuurirahasto jakoi helmikuun lopussa vuoden 2002 apurahat yhteismäärältään 13.700.000_. Mainitsemme tässä seuraavat:

Uhtua-Seura ry:lle 6 000 vienankarjalan kielen säilyttämiseen elvyttämiseen Uhtuan seudulla,

Kinnermäen ystävät ry:lle 30 000 Karjalan tasavallassa sijaitsevan Kinnermäen aunukselaiskylän rakennusperinteen suojeluun,

Veikko Erkkilälle 13 500 Vienan Karjalan ihmisten arkielämästä kertovan kirjan kirjoittamiseen.